

SLEZSKÝ ZEMSKÝ ZÁKONÍK

LUKÁŠ KRÁLÍK

Abstract: **The Silesian Provincial Code**

The phenomenon of the provincial codes inevitably creates an essential part of the publication law. The subject of publication of legal acts itself forms basic law standard, which is supposed to be common knowledge in the day-to-day legal practice. The Silesian provincial code as an official collection of law within an Austrian Habsburg monarchy, established in line with the other provincial codes in the monarchy after core constitutional changes in 1848 is not widely and popularly known even among legal experts. Its rich history deserves to be presented in a whole complex view encompassing its timeline from the commencement to the end in the 20th century.

Provincial codes still form part of current Czech legal system.

Keywords: publication of law, provincial codes, sources of law, legal acts, application of law

Klíčová slova: publikace právních předpisů, zemské zákoníky, prameny práva, právní předpisy, aplikace práva

DOI: 10.14712/23366478.2017.2

Prologem pro téma publikace úřední slezské zemské sbírky právních předpisů by mohl být například pokus vyhledat na internetu (který dnes slouží pro laickou veřejnost jako primární zdroj informací) např. heslo „slezský zemský zákoník“ nebo „slezská zemská sbírka“.¹ Pokud se pokusíme vyhledat texty právních předpisů vyhlášených v slezské zemské sbírce v některé z databází právních informací, uspějeme v jediné, a to pouze s několika záznamy, navíc bez vlastního textu!²

Počátky a trvání slezské zemské sbírky nebyly v naší odborné literatuře doposud osvětleny. Ostatně celá sbírka byla zmiňována velmi ojediněle.³ Slezská zemská sbírka jako by byla skoro „neviditelná“ z pohledu právněhistorického a zcela ve stínu větších slavnějších zemských „sester“.

Zásadní absence výskytu relevantních odborných informací o slezské úřední sbírce je jedním z hlavních důvodů pro zpracování tohoto pojednání. Tento příspěvek si kla-

¹ Víceméně jediným výskytem je bibliografický odkaz na text, z kterého tento článek částečně vychází – viz Bibliografie dějin českých zemí na: <http://portaro.eu/huav/documents/163434> (stav k 15. 2. 2016). KINDL, V. – KRÁLÍK, L.: Slezský zemský zákoník (k některým otázkám publikace právních předpisů na slezském území v letech 1849–1918). In BUBELOVÁ, K. (ed.): *Pocta Eduardu Vlčkovi k 70. narozeninám*. Olomouc: PF UPOL, 2010, s. 225–229.

² Systém právních informací ASPI obsahuje 16 záznamů ze slezského zemského zákoníku a k žádnému není přiložen samotný text předpisu (stav k 31. 5. 2016).

³ Např. TILSCH, E.: *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Všehrd, 1925, s. 47 nebo PRAŽÁK, J.: *O upravení textu zákonů zemských. Právník*. Praha: Jednota právnícká, 1887, ročník XXVI., s. 289–297, 325–332.

de za cíl napravit alespoň částečně tento dluh a z pohledu historicko-komparativního stručně a přehledně zmapovat základní fakta týkající se vydávání slezské zemské sbírky předpisů od roku 1850 do roku 1928 a začlenit ji do kontextu informací o publikačním právu.

V následujícím příspěvku by mělo být jednoznačně prokázáno, že slezská zemská sbírka úředních předpisů má za sebou téměř osmdesátiletou bohatou historii. Zastávala funkci řádné úřední sbírky předpisů po zavedení principu formální publikace a předpisy, které se staly součástí rakouského a československého právního řádu právě výlučně z důvodu vyhlášení v této zemské sbírce, mohou být stále součástí aktuálního českého právního řádu.

Fondy týkající se slezské zemské sbírky jsou značně roztříštěné. V žádném archivu či knihovně nelze dohledat kompletní řadu celé sbírky, a je proto zapotřebí zkombinovat fondy z různých archivů a knihoven.⁴

Principy a systém publikačního práva jsou obecně důležité nejen z právněhistorického, ale i právněteoretického pohledu. Otázky spojené s principy formální či materiální publikace, vyhlásování předpisů, závaznosti textu předpisů při jazykovém výkladu norm, jejich závaznost či platnost a účinnost, stejně jako další pravidla aplikace právních textů jsou nezbytné i pro dnešní všeobecnou právní praxi.

ÚSTAVNÍ ZÁKLAD PUBLIKACE NA ŘÍŠSKÉ I ZEMSKÉ ÚROVNI

I před rokem 1848 existovala tradice vydávání úředních sbírek předpisů pro jednotlivé země monarchie, kdy vycházely provinciální sbírky. Jako nepřímý neoficiální předchůdce slezské zemské sbírky by se dala označit *Sbírka zákonů provinciálních pro Moravu a Slezsko*, která vycházela od roku 1819. Provinciální sbírky sice vycházely pod úřední licenci, ale neměly formu závazné publikační sbírky předpisů, jelikož nebyl stále uzákoněn princip formální publikace. Plnily tedy funkci čistě deklaratorní či informační.

S revolučním rokem 1848 a zásadními ústavními změnami na centrální i zemské úrovni přišly změny i do publikace právních předpisů v samotném Slezsku.

Nejdříve na centrální ústavní úrovni březnová ústava z roku 1849 („Stadionova“) potvrdila složení monarchie z jednotlivých korunních zemí. Jednotlivým zemím byla v mezích stanovených touto ústavou potvrzena samostatnost.⁵

Na ústavu navazoval tzv. první publikační patent z roku 1849. V každé z korunních zemí došlo v roce 1849 ke zřízení „*zemského zákoníku a vládního věstníku*“. Tento patent se stal vůbec první centrální říšskou publikační normou, kdy na základě jejího zákonného zmocnění vznikly oficiálně po roce 1848 jednotlivé zemské sbírky.⁶

⁴ Toto konkrétní zpracování fondů autorem článku probíhalo v rozmezí let 2005–2008 a 2011–2013, a to v institucích jako Národní archiv v Praze, Národní knihovna v Praze, Moravský zemský archiv v Brně, Moravská zemská knihovna v Brně, Zemský archiv v Opavě, právnické fakulty v Praze a Brně a Rakouská národní knihovna ve Vídni.

⁵ § 4 patentu č. 150/1849 ř.z., dopl. svazku ze dne 4. března 1849, „březnové ústavy“.

⁶ § 4 cí.s. pat. č. 153/1849 ř.z., dopl. sv. („publikační patent“) ze dne 4. března 1849. Doplnovalo ho nařízení č. 31/1849 ř.z. ze dne 7. prosince 1849 a císařské nařízení č. 473/1850 ř.z. ze dne 20. prosince 1850.

Zároveň byla vydána ústava pro Slezsko v lednu 1850.⁷ Opět byla zdůrazněna, stejně jako v říšské ústavě, samostatnost vévodství slezského v mezích říšské ústavy.⁸ Jako hlavní město byla potvrzena Opava. Zákonodárnou moc ve věcech zemských měl vykonávat císař spolu se zemským sněmem a navrhopvat tak zákony zemské.⁹ Říše měla zbytkovou působnost, neboť záležitosti, které výslovně říšská ústava nesvěřovala do zemské působnosti, patřily do působnosti říšské. Zemskou působnost vykonával zemský sněm nebo zemský výbor. Ke schválení zákona se musel císař a zemský sněm shodnout. Ve výjimečných případech, pokud nebyl svolán zemský sněm, mohl císař přijímat opatření s prozatímní mocí zákonnou, která ale musela být schválena příštím sněmem. Na zemské ústavní úrovni nebylo jinak specificky upraveno vyhlašování zemských zákonů.

Zemský výbor se měl skládat z pěti členů a hlasovalo se v něm prostou většinou, působil jako přípravný orgán pro zemský sněm. Spravoval majetkovou agendu země, rozpočet a působnost, kterou převzal po Slezském veřejném konventu. Zemský výbor neměl výslovně právo zákonodárné v zemských věcech.¹⁰ Další pravomoci mu mohl udělit zemský sněm. Skrže místodržícího dostával „nařízení“ od výkonné moci. Pokud taková nařízení odporovala zákonu, měl místodržící právo je pozastavit a vyrozumět ministerstvo, aby rozhodlo.¹¹

Je nutné zdůraznit, že samosprávné instituce jako zemský sněm a zemský výbor nebyly v praxi zřízeny a tento stav trval až do šedesátých let 19. století.

PRVNÍ ROČNÍK ZEMSKÉHO ZÁKONÍKU

První ročník nově zřízené slezské sbírky právních předpisů (ale i některých neprávních dokumentů) začal být vydáván roku 1850 pod názvem *Zákonník a vládní věstník pro korunní zem Horní a Dolní Slezsko (Landesgesetz und Regierungsblatt für das Kronland Ober – und Nieder Schlesien)*. První „Svazek“ („Stück“) je datován 25. červnem 1850.

Svazek byl uveden materiálem s nadpisem „Úvod ku zemskému zákonníku a vládnímu věstníku pro korunní zem Horní a Dolní Slezsko“ (a analogicky i v němčině a polštině), který předcházal vlastnímu normativnímu obsahu první částky. Nebyla však v ní obsažena, obdobně tomu bylo i na Moravě, žádná zemská publikační norma.

Vznik zákoníku nebyl v tomto Úvodu odůvodňován ústavní pozicí Slezska v březnové ústavě, která předpokládala zákonodárnou aktivitu slezského zemského sněmu, ale tím, že 1. ledna 1850 bylo aktivováno nové územní rozdělení zeměpanské správy, o němž bylo rozhodnuto 4. srpna 1849. Všechna zákonná ustanovení vyšla pro Slezsko a Moravu v roce 1849 se měla zařadit do doplňujícího svazku moravského zemského zákoníku, který vyšel pravděpodobně také až roku 1850.

⁷ Císařský patent z 30. prosince 1849, publ. pod č. 11/1850 ř.z., jímžto se dává a prohlašuje ústava zemská pro vojvodství Horní- a Dolnoslezské s náležejícím k ní řádem volebním sněmu zemského.

⁸ § 2 patentu č. 11/1850 ř.z.

⁹ § 36 patentu č. 11/1850 ř.z.

¹⁰ § 56 patentu č. 18/1850 ř.z.

¹¹ § 60 patentu č. 18/1850 ř.z.

První částka zákoníku vyšla 25. června 1850 a vůbec prvním zařazeným předpisem do sbírky bylo nařízení ministerstva vnitřních záležitostí z 11. července 1849, které ale nebylo otištěno v plném znění.¹² K záhlaví byla pouze připojena poznámka, že úplný text je k nalezení v příloze říšského zákoníku a vládního věstníku. Jako druhý předpis bylo otištěno oběžné opatření zemské komise slezské vydané v Opavě.¹³ Celkem obsahoval první ročník 119 číselně označených položek.

Nabývání účinnosti předpisů vydaných na zemské úrovni, v zemských zákonících, bylo upraveno v publikačním patentu, kdy se měly předpisy považovat za řádně vyhlášené a závazné počátkem 15. dne následujícího po dni vyhlášení, pokud výslovně v textu zemské úřady neupravily účinnost jinak.¹⁴ Tato lhůta zůstala nezměněna i po vydání druhé a třetí tzv. publikační normy v letech 1852 a 1860. Na rozdíl od lhůty pro předpisy celomonarchické, kdy byla v roce 1852 původní 30denní legisvakance prodloužena na 45 dní, zůstal okamžik, kdy „nařízení zemské vešla ve skutek“ či „nabývala moci zavazující“, konstantní až do roku 1918.

AUTENTICKÝ TEXT A JAZYKOVÁ OTÁZKA

Již první ročník (1850) naznačuje specifickou situaci, která se týkala jazykové stránky předpisů obsažených v zákoníku. Podle pravidla stanoveného v císařském publikačním patentu měly být zemské zákoníky a věstníky tištěny v zemských jazycích a v těch zemích, kde jimi nebyla němčina, měl být připojen německý překlad. Redakce se vyrovnala s tímto požadavkem konkrétně tak, že úvodní strana každé částky byla rozdělena na horní a dolní polovinu s českým a německým nadpisem. Na úvodní straně bylo vždy uvedeno datum vydání a rozeslání částky. Po úvodní stránce částky následoval *Obsah (Inhalt)* nebo *Přehled obsahu (Inhalts Übersicht)* částky. Na levé straně byl text český, na pravé straně německý. V obsahu bylo vždy vyznačeno v prvním sloupci číslo (*Nro – Nummer*) předpisu, v druhém byl uveden druh předpisu s datem vydání a názvem předpisu, v třetím (posledním) sloupci strana, na které začínal jeho otisk.

Poměr mezi českým, německým a polským textem byl upraven nepublikovaným výnosem ministerstva vnitra¹⁵ a prohlášením zemské vlády,¹⁶ jimiž byl německý text prohlášen za jedině autentický. Českému a polskému textu byl určen pouze charakter úředního překladu a měl se uspořádat pro obce, které je mají zapotřebí.¹⁷ Situace zůstala nezměněna až do zániku Rakouska-Uherska. Slezsko tak zůstalo jedinou zemí dřívěj-

¹² Nařízení č. 1/1850 slez. z.z. z 11. července 1849, o provedení vybavení gruntů a břemen we Wévodství Slezském.

¹³ Oběžné opatření č. 2/1850 slez. z.z. ze dne 1. září 1849.

¹⁴ První publikační patent č. 153/1849 ř.z., dopl. svazek z 4. 3. 1849. Doplněvalo ho nařízení č. 31/1849 ř.z. ze dne 7. prosince 1849.

¹⁵ Výnos ministra vnitra č. 4665 ze dne 25. září 1851.

¹⁶ Vyhláška vlády zemské č. 222/1851 slez. z.z. ze dne 27. září 1851.

¹⁷ PRAŽÁK, J.: *Rakouské právo veřejné. Díl 1, Právo ústavní. Část čtvrtá*. Praha: Jednota právnická, 1899, s. 17–36.

ší Koruny české, kde čeština ztratila v zemském publikačním prostředí autentickou povahu.¹⁸

V oblasti jazykové je třeba zdůraznit, že od 15. století po válkách husitských bylo celé Horní Slezsko počestěle a úředním jazykem byla čeština,¹⁹ na rozdíl od Dolního Slezska, které bylo germanizováno. Za vlády Josefa II. se celé Slezsko začalo ale silně germanizovat a od roku 1851 se tento postup stal již oficiální politikou.²⁰ Opavsko patřilo původně k Moravě, postupně bylo od 13. století kolonizováno německy mluvícími novými usedlíky, obdobně jako později Krnovsko, Fulnecko a Bruntálsko. Oficiální poněmčení přišlo až s tereziánskými a josefínskými reformami.

Do roku 1848 vždy v knížectví Opavském i Těšínském převládala čeština, obyvatelstvo bylo českého původu a druhým jazykem byla němčina, polština se skoro vůbec nevyskytovala.²¹ Až od roku 1848 se začala uměle pod vlivem několika osob v Těšíně a z Krakova šířit polština, která postupně vytlačovala češtinu.²² Ale o zásadním popoštění Horního Slezska se může hovořit až od konce devadesátých let 19. století. Téma jazykové otázky a hlavního jazyka na tomto území bylo vždy velmi sporné a předmětem mnoha debat.²³ V roce 1877 založená Matice opavská (dnes Matice slezská) šířila osvětu a vzdělání mezi českým lidem ve Slezsku.

Obecně lze k vývoji právního a správního systému ve Slezsku velmi stručně nastínit, že právní řád v Horním Slezsku se obecně vyvíjel velmi roztržštěně a nesourodě, když do 12. století převládal vliv polského práva, posléze saského práva a po husitských válkách převládl český vliv, který se šířil z Opavska, Moravy i přímo z Čech.²⁴ Z pohledu státoprávního uspořádání je třeba zdůraznit, že v letech 1783–1849 bylo Slezsko spojeno s Moravou a podřízeno moravsko-slezskému guberniu v Brně. Jednotlivé země v rámci monarchie byly znovu ustaveny a rozděleny od počátku roku 1850 z důvodu opětovného pozměnění systému politické organizace říše. Morava a Slezsko byly opět rozděleny na samostatné země, a z toho důvodu počal vycházet pro každou z těchto zemí vlastní publikační zemský prostředek. Výkonem státní správy byla pověřena zemská místodržitelství (v čele s místodržitelem) podléhající centrálním úřadům (ministerstvu vnitra). Nahradila v politické správě dřívější zemská gubernia.²⁵

¹⁸ Jazyková otázka ve Slezsku byla vždy velmi specifická a nelze hovořit o jednotné úpravě pro celé území roztržštěného Slezska, viz KAPRAS, J.: *O naše Hlučínsko*. Praha: Národní listy, 1935, s. 4–6.

¹⁹ KAPRAS, J.: *Opavské právní dějiny doby knížecí*. Opava: nákl. vlastní, 1918, s. 17.

²⁰ KAPRAS, J.: *Přehled vývoje české jazykové otázky*. Praha: Rud. Brož, Krakovská 10, Praha II., 1910, s. 5–15.

²¹ KAPRAS, J.: *Tješinsko*. Praha: nakl. neznámý, s. 6, obdobně stejný autor v díle *Jazyková a národnostní otázka na Těšínku v historickém vývoji*. Orlová: nakl. neznámý (ve fondu MZK v Brně).

²² KAPRAS, J.: *České Slezsko a státní převrat*. Opava: Okresní osvětový sbor, 1927, s. 8–10, obdobně KAPRAS, J.: *O české Těšinsko*. Praha: Nár. rada čsl. a Národní jednota slezská, 1936, s. 6.

²³ Např. Jan Kapras výslovně popisuje situaci debat, že „(p)olská literatura vyznačuje se úžasnou nehorázností a překrucováním pravdy a nízkým špiněním protivníka“ viz KAPRAS, J.: *Z dějin českého Slezska*. Opava: Matice Opavská, 1922, s. 45.

²⁴ KAPRAS, J.: *Právo hornoslezské*. Lwów: Druk. zakladu narodowego im. Ossolińskich, 1925, s. 7, taktéž KAPRAS, J.: *Opavské právní dějiny doby knížecí*. Opava: vl. náklad, 1918.

²⁵ Prvním sídlem nových zemských orgánů se stala bývalá jezuitská kolej v Opavě. Po zrušení jezuitského řádu v r. 1773 přešla budova do majetku slezských stavů. To umožnilo rozšířit zdejší gymnázium a studijní knihovnu a také zřídit nejstarší muzeum na našem území (v roce 1814). Dnes je sídlem Slezského zemského archivu.

OBSAH SBÍRKY A JEJÍ VYDÁVÁNÍ DO ROKU 1859

Jednotlivé předpisy vyhlašované ve slezské sbírce měly rozličnou formu, jako např. nařízení, prohláška, provolací list, oběžný list, cirkulář (i cyrkulář), dopis, prozatímní dopis a smlouva státní. K předpisům zemské povahy je třeba přičíst i několik přetisků předpisů původně uveřejněných v říšském zákoníku a věstníku. Některé předpisy byly opatřeny jakýmsi uváděcím dokumentem (např. dopisem), jiné byly přetiskovány bez jakéhokoli úvodu.

Změny, k nimž došlo po vydání „silvestrovských patentů“ (1851), se promítly i do úpravy publikace v jednotlivých zemích monarchie.²⁶ Sbíрка se od třetího ročníku (1852) přejmenovala na *Landesgesetz und Regierungsblatt für das Herzogthum Ober- und Nieder Schlesien*. Změny v pojmenování územních celků na základě silvestrovských patentů se promítly do názvu, kdy místo „korunní země“ je uvedeno nově „vévodství“. Sbíрка byla stále pojmenována jako zemský zákoník, který by ale měl publikovat akty vycházející ze zákonodárné moci zemských sněmů. Vycházela již od tohoto ročníku pouze v německém jazyce, a to do roku 1859.

Podle tzv. druhého publikačního patentu z roku 1852 se zaváděly od 1. ledna 1853 pouze „věstníky vlády zemské“ a ve Slezsku tak vycházel vládní věstník pod jménem *Landes Regierungsblatt für das Herzogthum Ober und Nieder Schlesien*.

Země ztratily po zrušení ústavních pravomocí svou zákonodárnou působnost, a nemohly tedy již přijímat spolu s císařem své zákony či nařízení. Charakter původní publikace měly pouze vyhlášky a další podzákoné předpisy zemských úřadů nebo ústředních orgánů, u kterých bylo rozhodnuto, že se mají vložit do vládních věstníků.²⁷

Sbířky byly nově rozděleny na dvě oddělení. V I. oddělení (Abteilung) se měly uveřejňovat různé texty zákonů a nařízení vyšlé v říšském zákoníku, jež byly platné v dané zemi, vydané německy, ale zde byly v překladu v jednotlivých zemských jazycích.

Také II. oddělení mělo svou řadu číslování a byla zde publikována nařízení, výnosy a další akty zemských úřadů, ale i ministerstev a jiných ústředních orgánů.

Mezi lety 1853–1859 tvořily značnou většinu předpisů II. oddělení vládního zemského věstníku pro Slezsko vyhlášky („Kundmachung“), vynešení, výnosy („Erlass“) nebo nařízení („Verordnung“) ústředních orgánů ve Vídni nebo zemského presidenta.

VYDÁVÁNÍ A TISK SLEZSKÉ SBÍRKY

Redakce a rozesílání zemského zákoníku úřadům a obcím bylo svěřeno místodržitelství („náměstnictví“). Den vydání a rozeslání každé částky zákoníku byl určen místodržitelem, jímž byl krajský prezident v Opavě, a v Opavských novinách ohlášen. Náklad na tisk zákoníku obstarával tiskař a knihkupec Adolf Trassler z Opavy, který byl jeho nakladatelem do roku 1859. Za arch si měl účtovat dva krejčary.

²⁶ Nový říšský publikační císařský patent č. 260/1852 ř.z.

²⁷ KINDL, V.: O původně rakouských právních předpisech. *Právní fórum* 2008, č. 8, Příloha, s. 1–11.

Rod Trasslerů byl dalším z několika tiskařských dynastií, které ovládaly tento sektor v českých zemích, resp. na Moravě a ve Slezsku.

Zakladatelem knihtiskařské a vydavatelské firmy byl Johann Georg (Jan Jiří) Trassler, narozený ve Vídni roku 1759, kde se vyučil u slavného vydavatele a tiskaře Trattnera. Roku 1777 se stal faktorem (ředitelem) Hirnkeovy tiskárny v Olomouci. Posléze v roce 1780 zakoupil v Opavě tiskařskou dílnu po zemřelém tiskaři Josefu Gabrielovi a založil při ní první veřejné knihkupectví (o šest let později byla část tiskárny přestěhována do Brna, kde Trassler založil i slévárnu písma, knihkupectví a obchod s uměleckými předměty). Vydával také jediné noviny v rakouském Slezsku *Kaiserlich königliche schlesische Troppauer Zetung*²⁸ a založil čtenářský spolek. V roce 1788 zřídil filiálku tiskárny v Jihlavě a začal s evropsky proslulou výrobou hracích karet v Opavě. V roce 1796 část opavského závodu přestěhoval do Krakova (vedení brněnského závodu předal Kajetánu Unterwegerovi). Později v roce 1809 krakovský závod uzavřel a přestěhoval se definitivně do Brna.²⁹

V Brně proběhlo i zásadní obchodní spojení dvou vydavatelských osobností Moravy a Slezska, respektive pozdějších vydavatelských domů moravského zemského zákoníku a slezského zemského zákoníku. V roce 1811 totiž Trassler spolu s Gastlem, pozdějším vydavatelem moravského zemského zákoníku požádali o licenci na zřízení první veřejné půjčovny knih. Zároveň od roku 1788 vydával Trassler i vlastní časopis nazvaný *Der Wohltätige* (Dobrodinec) a *Allgemeines europäisches Journal*.

Po smrti Josefa Georga Trasslera v roce 1816 přešlo vedení opavských tiskáren na jeho syna Jana, který provozoval podnik se svým bratrem Adolfem. V roce 1824 rozšířil provoz brněnské tiskárny, fungovalo v ní na 60 tiskařských lisů. Bratr Adolf převzal vedení opavského závodu roku 1823.³⁰

Brněnské závody řídil syn Jan do roku 1832, kdy byly prodány příbuznému Rudolfovi Rohrerovi, vnukovi zakladatele Trasslera (v rukou rodiny zůstala pouze kamenotiskárna a knihkupectví, ale i ty byly v roce 1839 prodány). Spojení s nejvýznamějším vydavatelem právnické literatury a později moravského zemského zákoníku Rohrerem proběhlo skrze přivdání Trasslerovy dcery Judity do Rohrerovy rodiny.

Smrtí Adolfa Trasslera v roce 1859 skončilo také vydávání slezské zemské sbírky u této společnosti, když ve stejnou dobu bylo rozhodnuto na centrální úrovni o pozastavení vydávání vládních zemských věstníků. Nová samostatná publikační sbírka pro Slezsko se objevila až v ročníku 1862, kdy už bylo vydávání svěřeno jiné společnosti.

²⁸ BEDNAŘÍK, P. – JIRÁK, J. – KOPPLOVÁ, B.: *Dějiny českých médií*. Praha: Grada, 2011, s. 77.

²⁹ Viz http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=5004 (stav k 15. 2. 2016).

³⁰ CHYBA, K.: *Slovník tiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*. Praha: Památník národního písemnictví, 1966–1984. Online verze na: <http://www.clavmon.cz/chyba> (stav k 15. 2. 2016).

VYHLAŠOVÁNÍ VE SBÍRCE PO ROCE 1860 A PRVNÍ SLEZSKÉ ZEMSKÉ ZÁKONY

Na krátkou dobu (od 15. listopadu 1860 do 29. března 1861) bylo Slezsko opět spojeno s Moravou.

Právní situace ani na území slezském po roce 1860 nebyla jednoznačná. Zemské věstníky, jichž se úprava původně týkala, byly zastaveny publikačním patentem z roku 1860 a ten se o speciálních jazykových předpisech slezských nijak nezmiňuje.³¹ K závaznému vyhlášení zákonů a nařízení podle publikačního patentu byl určen jen říšský zákoník vycházející pouze v německém jazyce.³² Dosavadní zemské věstníky byly zrušeny, moravský se spojil se slezským. Nařízení zemských vlád se měla tisknout v zemských jazycích.³³

Podle nové moravské publikační normy, která prováděla centrální publikační patent z roku 1860, vycházela nová sbírka předpisů.³⁴ Samostatné částky vydávané ještě během r. 1860 jako *Nařízení zemských úřadův na Moravě* obdržely posléze v souborném vydání celého ročníku název *Nařízení zemských úřadův na Moravě a ve Slezsku* a byly tištěny v trojjazyčné jazykové mutaci (německy jako *Verordnungen der Länder Behörden in Mähren und Schlesien*, polsky jako *Rozporządzenia władz krajowych w Morawie i Szlasku*).

Společná zemská sbírka pro Moravu a Slezsko vydržela pouze dva ročníky, a to od roku 1860 do roku 1861.³⁵

Počátkem roku 1862 došlo k obnovení samostatného publikačního prostředku pro Slezsko s názvem *Nařízení úřadův zemských pro korunní zemi horní a dolní Slezsko* (*Verordnungen der Landes-Behörden für das Kronland Herzogthum Ober- und Nieder-Schlesien*). Nový ročník obsahoval pouze sedm předpisů na dvanácti stránkách. Vycházel v tisku a nákladem Antonína Pavlíčka v Opavě. Nebyla vydána žádná nová slezská zemská publikační norma ani otištěno neformální sdělení, které by uvedlo obnovené vydávání samostatné sbírky.

Slezský zemský zákoník obdržel název *Zákony a nařízení pro korunní zemi vojvodství Horní a Dolní Slezsko* (*Gesetz und Verordnungsblatt für Kronland Herzogthum Ober und Nieder Schlesien*), respektive polská verze *Dziennik Ustaw i Rozporządzen dla kraju koronnego ksiestwa górnego i dolnego Szlaska*.

Vůbec poprvé byla vydána ve Slezsku samostatná zemská publikační norma, tzv. slezská zemská publikační norma z roku 1863.³⁶ Odkazovala na výnos c. k. ministerstva státního, kterým zemské publikační sbírky („věstníky nařízení zemských“)

³¹ Cís. pat. č. 3/1860 ř.z. z 1. ledna 1860.

³² § 2 císařského patentu č. 3/1860 ř.z. ze dne 1. ledna 1860.

³³ § 4 císařského patentu č. 3/1860 ř.z.

³⁴ Oznámení c. k. moravského místodržitelstva ze dne 19. září 1860 č. 1/1860 mor. z.z., o provedení Nejvyššího patentu z 1. ledna 1860 (tzv. moravská zemská publikační norma).

³⁵ K tématu vydávání moravského zemského zákoníku KINDL. V. – KRÁLÍK, L.: Moravský zemský zákoník (k některým otázkám publikace právních předpisů na Moravě v letech 1849–1918). In KNOLL, V. (ed.): *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2009–2010*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 104–112.

³⁶ Nařízení c. k. slezské zemské vlády č. 2038, publ. pod č. 4/1863 slez. z.z. z 10. března 1863, jak se mají vyhlášovat zákony zemské a kdy se počíná moc jejich zavazovací.

byly přejmenovány znovu na zemské zákoníky.³⁷ Výnos uváděl císařské nařízení ze 17. února 1863 o vyhlásování zákonů zemských (centrální zemská publikační norma).³⁸ Tato norma ale pouze konzervovala stav z publikačního patentu z roku 1860 do té doby, než bude vydána revize tohoto patentu.

Na základě těchto pravidel fungovalo vydávání zákoníku až do roku 1918. Nově bylo uspořádáno trojjazyčné členění obsahu zákoníku. První byla umístěna část německá, druhá česká, poslední polská. Každá z nich měla vlastní úvodní stránku, chronologický přehled předpisů a abecední seznam.

V ročníku 1863 byl pod č. 1 také vydán první zákon přijatý zemským sněmem.³⁹ Do tohoto roku nebyl vydán od počátku sbírky v roce 1850 žádný zemský zákon.

Poměr počtu vydaných zemských zákonů k počtu ostatních zařazených aktů byl v tomto ročníku přibližně 1 : 4, když byly vydány čtyři zákony a zařazeno 18 ostatních právních předpisů, což se opakovalo i roku následujícího. Roku 1865 vyšel v této sbírce jediný zemský zákon, v roce 1866 byl poměr mezi zemskými zákony a ostatními předpisy čtyři zákony z 23 předpisů.

Ostatní předpisy, které vycházely ve slezské sbírce po roce 1862, byly ve formě nařízení, vyhlášení, ohlášení, oznámení c. k. zemské slezské vlády nebo vyhlášky zemského výboru. Dále se také občasně vyskytovaly akty jako např. vyhlášení berního ředitelství. Zároveň byly vyhlášovány zákony platné pro území Slezska.

Nelze říci, že by období celostátních ústavních změn a jejich provádění v letech 1867–1870 vedlo k zásadnímu nárůstu zemské zákonodárné aktivity. Nastal jen její mírný vzrůst – šest zákonů z 25 předpisů (1867) a dále např. 13/39 (1868), 6/47 (1869), 12/66 (1870). Tento stav setrval přibližně i v dalších čtyřiceti letech – 4/39 (1880), 4/39 (1890), 13/52 (1900), 7/56 (1910).

V roce 1916 byl vyhlášen poslední předpis ve formě zákona. Povolovalo se jím obci Fryštát vybírat poplatků z ekipáží, koní, skotu a hostinských stájí, jakož i dávek z nájemné činže.⁴⁰

V zemských zákonech samých se stal zákoník předmětem pozornosti pouze jedinkrát. Zákon uložil obcím povinnost pořizovat si jej na vlastní útraty⁴¹ a jeho cena byla pro ně upravena zvláštní vyhláškou.⁴²

V roce 1882 byl název zestručněn na *Zákony a nařízení pro korunní zemi Horní a Dolní Slezsko*, roku 1886 byl název opět změněn na *Zákony a nařízení pro vojvodství Horní a Dolní Slezsko (Gesetz und Verordnungsblatt für das Herzogtum Ober- und Nieder Schlesien)* a tento název si podržel až do vzniku Československé republiky, respektive do konce roku 1920. Místem vydání trvale zůstávala Opava jako hlavní zemské město, kdy do roku 1883 jej tiskl a vydával J. Ehrlich a od roku 1884 J. Feitzinger. V tomto městě byly vybudovány nové výstavní budovy pro účely zemských slezských

³⁷ Rozhodnutí č. 1387 z 18. února 1863.

³⁸ Nařízení císařské ze dne 17. února 1863, jak se mají vyhlášovati zákony zemské a kdy se počíná moc jejich zavazovací.

³⁹ Zákon č. 1/1863 slez. z.z. ze dne 21. února 1863, o zrušení domestikačních fondů jednotlivých knížectví slezských, platný pro vojvodství slezské (vydán a rozeslán byl 14. března 1863).

⁴⁰ Zákon č. 103/1916 slez. z.z., který byl přijat 30. července téhož roku a rozeslán 1. září 1916.

⁴¹ Zákon č. 2/1873 slez. z.z. ze dne 8. ledna 1873.

⁴² Vyhláška č. 31/1873 slez. z.z. ze dne 24. dubna 1873.

orgánů, jako v roce 1878 budova místodržitelství, kde sídlily zemská vláda, zemský výbor a zemský sněm, nebo v roce 1882 justiční palác, kde se nacházel c. k. zemský soud.⁴³

SLEZSKÁ ZEMSKÁ SBÍRKA PO ROCE 1918

I po nastolení samostatného československého státu v roce 1918 dále fungoval systém formální publikace obecných právních předpisů i dalších správních aktů zemských či centrálních úřadů v jednotlivých zemských sbírkách. Nový ústavní pořádek již nepočítal se samostatnou zemskou zákonodárnou pravomocí. Sbírky tedy nemohly již sloužit jako formální publikační prameny pro vyhlásování zemských zákonů a nařízení přijatých v rámci zákonodárné pravomoci zemským sněmem a hlavou státu. Plnily však nadále funkci publikace podzákonných předpisů přijímaných zemskými orgány a zároveň republikace aktů ústředních orgánů.⁴⁴

V roce 1918 zažil zákoník i ve slezské zemi konec monarchie a revoluční převrat do nově vzniklého československého státu. Poslední částka z éry starého politického systému byla vydána dne 26. října 1918 a úplně posledním předpisem vyhlášeným zákoníkem v rámci hroutící se monarchie se stalo nařízení správce c. k. zemského hospodářského úřadu Karla Rotha rytíře z Rothenhorstu ze dne 18. října 1918.⁴⁵

První částka vyšla v nové republice až 2. listopadu 1918.⁴⁶ Ještě několik dalších částek obsahovalo dříve vydané předříjnové předpisy pod starými názvy a starými funkcioňáři. I první předpis vydaný v nové republice byl stále označen původním názvoslovím jako c. k. nařízení a vydán c. k. zemským prezidentem Vojtěchem svobodným pánem z Widmannů.⁴⁷ Jak vidno, setrvačnost v politickém systému přetrvávala a trvalo několik dní, než se projevíly revoluční změny. Stále vycházely i vyhlášky c. k. zemského výboru podepsané c. k. zemským presidentem hrabětem Larischem-Mönnichem.

Prvním předpisem reflektujícím poměry nového státu se stalo nařízení správce zemského hospodářského úřadu ze dne 12. listopadu 1918.⁴⁸ V textu tohoto aktu poprvé již z názvů předpisů zmizelo označení „c. k.“ u funkcí zemského správce nebo zemské vlády.⁴⁹

Ročníky 1919 a 1920 si podržely starou formu a název, kdy vycházely i ve všech jazykových mutacích. Od počátku roku 1921 byl obsah zákoníku uveřejňován již pouze

⁴³ Nový zemský palác byl postaven v areálu bývalého kláštera klarisek zrušeném v roce 1873. V křídle starého kláštera zasedaly knížecí sněmy a stavovské soudy opavského knížectví, v jeho sklepních místnostech se uchovávaly zemské desky a stavovský archiv. Dnes je zde sídlo filosofické fakulty Opavské univerzity a v justičním paláci pokračuje v tradici okresní soud.

⁴⁴ Více k funkci a charakteru zemských sbírek po roce 1918 viz KRÁLÍK, L.: Zemské věstníky a vznik republiky. In VOJÁČEK, L. – TAUCHEN, J. (eds.): *III. česko-slovenské právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů: sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 131–142.

⁴⁵ Nařízení č. 143/1918 slez. z.z. ze dne 18. října 1918 v částce č. XLVI.

⁴⁶ Částka XLVII. ze dne 2. listopadu 1918.

⁴⁷ Nařízení č. 147/1918 slez. z.z. ze dne 2. listopadu 1918, částka č. XLVIII. ze dne 11. listopadu 1918.

⁴⁸ Nařízení č. 150/1918 slez. z.z. ze dne 12. listopadu 1918, částka č. XLIX. ze dne 26. listopadu 1918.

⁴⁹ Jen na okraj může být zajímavé jméno prvního nového republikového správce, který se jmenoval Führer.

v češtině. A jeho souhrnný titul vydaný v roce 1922 zněl již nově *Zákony a nařízení pro Horní a Dolní Slezsko*. Vydávány byly již jen předpisy ve formě vyhlášek a nařízení zemské politické správy podepsaných zemským prezidentem.

Vydavatelem se v návaznosti na změny v organizaci politické správy na ústavní úrovni stala zemská správa politická. Tiskem byla pověřena knihtiskárna Slezská Grafia v Opavě. Upravovány byly stejné oblasti jako doposud, tj. některé předpisy měly působnost místní na úrovni celé země a všech obyvatel. Jiné předpisy zase byly pouze na úrovni individuálních správních aktů, jako např. jmenování. Systém použití formy vyhlášek nebo nařízení a pravomocí podle autorů norem není možno z obsahu vypozorovat. Kuriozitou je, že první dvě částky ročníku 1923 byly pravděpodobně omylem pojmenovány starým názvem s „vojvodstvím“.

Z prvních poválečných let, kdy produkce předpisů dosahovala výše okolo 170 předpisů za rok, klesla později v průběhu dvacátých let na desetinu. Obecně lze konstatovat, že vycházely stále předpisy jako nařízení, vyhlášení a ohlášení zemské vlády a dále akty, jako vyhlášení zemské správní komise či nařízení správce zemského hospodářského výboru atd. Od ročníku 1922 v souvislosti se změnami v politické správě státu to byly akty pojmenované jako vyhlášení či nařízení politické správy nebo presidenta politické správy. Zajímavým terminologickým a jazykovým detailem je změna názvosloví od ročníku 1923, kdy se už nepíše „vyhlášení“ jako v dřívější době, ale „vyhláška“.⁵⁰

Poslední ročník 1928 obsahoval již pouze čtyři částky, s poslední vyšlou v září tohoto roku.⁵¹ Finálním předpisem publikovaným v samostatné slezské sbírce bylo nařízení zemské správy politické o zákazu tanečních zábav bezprostředně po výplatě mzdy v hornických závodech podepsané zemským prezidentem Šrámkem.⁵² V průběhu roku 1928 byla sbírka nahrazena společným *Zemským věstníkem pro Moravu a Slezsko*. Samostatný slezský zemský zákoník tehdy definitivně ukončil svoji bohatou historii.⁵³

ZÁVĚR

Toto pojednání mělo za cíl prokázat bohatou historii publikace slezské zemské sbírky, a to především z historickoprávního pohledu.

Jednoznačně mohou být vyvráceny některé odborné názory, že slezský zemský zákoník po roce 1850 nebyl v praxi zaveden. Bádání v pramenech potvrdilo iniciační tezi této práce, že od počátku epochy formální publikace právních předpisů na našem území, kromě intermezza spojení s moravskou zemskou sbírkou v letech 1860–1861, vycházely každoročně částky slezské sbírky. Sbíрка obsahovala zemské předpisy, říšské předpisy, republikace říšských předpisů či ostatní akty centrálních nebo zemských úřadů.

⁵⁰ Např. vyhláška ze dne 22. prosince 1922 pod č. 1/1923 slez. z.z., částka I. ze dne 13. ledna 1923.

⁵¹ Částka č. IV. ze dne 5. září 1928.

⁵² Nařízení č. 24/1928 slez. z.z. ze dne 6. srpna 1928.

⁵³ Podrobněji k tématu vydávání moravských zemských sbírek KRÁLÍK, L.: *Moravský zemský zákoník* (připraveno do tisku).

Slezská zemská sbírka předpisů byla nedílnou součástí právního řádu rakouské monarchie i československého státu od roku 1850 do roku 1928. Vycházela na základě stejných ústavních, zákonných či úředních zmocnění, jako ostatní zemské sbírky v Čechách či na Moravě, a zavedla princip formální publicity na slezské zemské úrovni.

Je třeba nakonec zdůraznit, že i v dnešní době mohou být předpisy vyhlášené v této zemské sbírce součástí aktuálního českého právního řádu.

JUDr. Lukáš Králík, Ph.D.
autor pracuje jako právník ve státní správě
luckykralik@seznam.cz